

Nr 156.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning; given Stockholms slott den 26 februari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopandande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Carl Ekman.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, RUNDQVIST.

Chefen för försvarsdepartementet, statsministern Ekman anför:

I statsverkspropositionen till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln, punkten 96, föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition i ämnet, som kunde komma att till riksdagen avlåtas, tillsvidare för vissa tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning för budgetåret 1931/1932 beräkna ett extra reservationsanslag av 179,000 kronor.

Bihang till riksdagens protokoll 1931. 1 saml. 137 häft. (Nr 156.)

Jag anhåller nu att få underställa detta ärende Kungl. Maj:ts prövning. Till en början torde böra lämnas en kortfattad redogörelse för den tidigare behandlingen från statsmakternas sida av frågan om skeppsgossekårens i Marstrand förläggning.

Alltsedan år 1907 har en skeppsgossekår varit förlagd till Marstrand, där inkvartering beretts skeppsgossarna å kasernfartyget Norrköping. På grund av att detta fartyg visat sig vara mindre lämpligt för ifrågavarande ändamål, hava förslag om ändring i förläggningsförhållandena tid efter annan framkommit. Sälunda framlades i ett av vissa sakkunniga den 10 december 1917 avgivet betänkande förslag om kårens kasernering i land enligt olika alternativ. Innan statsmakterna fattat beslut i anledning av de sakkunnigas förslag, upptogs frågan om skeppsgosseinstitutionen till behandling av försvarsrevisionen, som i sitt den 15 mars 1923 avgivna betänkande rörande revision av Sveriges försvarsväsende föreslog, att Marstrandskåren skulle indragas och samtliga skeppsgossar förläggas till Karlskrona.

Detta förslag upptogs dock icke i 1924 års försvarsproposition, enligt vilken Marstrandskåren tillsvidare skulle bibehållas på sin dittillsvarande förläggningsplats. Däremot anslöt sig försvarsutskottet vid nämnda års riksdag för sin del till försvarsrevisionens förslag om ifrågavarande kårs indragning. Varken nämnda proposition eller utskottets förslag vann emellertid riksdagens bifall.

Förslaget om Marstrandskårens indragning återupptogs i 1925 års försvarsproposition. I samband härmed föreslogs en utökning av numerären vid skeppsgossekåren i Karlskrona, vilken skulle förbliva förlagd i sin dittillsvarande kasern. Eventuellt bristande utrymme därstädes avsågs att beredas antingen genom en tillbyggnad eller ock genom anlitande av ett logementsfartyg.

Försvarsutskottet vid 1925 års riksdag framhöll i sitt utlåtande nr 1, att utskottet i fråga om skeppsgossarnas förläggning endast ansett sig kunna välja mellan tvenne alternativ, nämligen i ena fallet en påbyggnad av skeppsgossekasernen i Karlskrona och i andra fallet bibehållande tillsvidare av en förläggning i Marstrand med utbyte av logementsfartyget Norrköping mot annat logementsfartyg, eventuellt »Thule» eller »Göta». Ehuru det senare alternativet skulle komma att föranleda större kostnader, fann utskottet med hänsyn till de fördelar, som en delad förläggning av skeppsgossarna skulle medföra, sig böra förorda detsamma. Emellertid ansåg utskottet det önskvärt, att en utredning verkställdes, huruvida icke en förläggning till Nya Varvet eller eventuellt annan plats kunde med utnyttjande av ledigblivna etablissemang visa sig ur såväl ekonomisk som andra synpunkter fördelaktigare än förläggningen i Marstrand.

Vad utskottet sålunda anfört lämnades av riksdagen utan erinran.

I anslutning till en av marinförvaltningen och chefen för marinstabens gjord framställning föreslog Kungl. Maj:t sedermera i 1926 års statsverksproposition, att den i Marstrand förlagda skeppsgossekåren skulle förflyttas till Nya Varvet i Göteborg och att medel skulle ställas till förfogande för

verkställande av vissa för skeppsgosseförläggning å Nya Varvet erforderliga tillbyggnads-, ändrings- och reparationsarbeten.

Detta Kungl. Maj:ts förslag vann emellertid icke bifall av riksdagen, som gentemot detsamma framhöll, bland annat, att kårens förflyttning till Nya Varvet skulle medföra en blandad förläggning av skeppsgossar och vuxet manskap, vilket icke vore lämpligt. Även den omständigheten, att Nya Varvet vore beläget i omedelbar närhet till en storstad, vore enligt riksdagens mening ett skäl, som talade mot det framlagda förslaget. Riksdagen ansåg därför, att skeppsgossekåren åtminstone tillsvidare borde kvarbliva i Marstrand och en allsidig utredning verkställas rörande dess blivande förläggning.

Sedan chefen för försvarsdepartementet, jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t, tillkallat särskilda sakkunniga för att verkställa den av riksdagen begärda utredningen, avgåvo dessa sakkunniga den 19 oktober 1927 betänkande och förslag i ämnet. Utredningen i fråga var huvudsakligen inriktad på en jämförelse mellan Marstrands och Nya Varvets lämplighet såsom förläggningsplats för skeppsgossar. Flertalet av de sakkunniga, som funnit de av riksdagen anförda betänkligheterna mot förslaget om en förläggning till Nya Varvet vara i huvudsak befogade, hade kommit till den uppfattningen, att Marstrand vore att föredraga, och föreslogo för den skull, att den till nämnda plats förlagda skeppsgossekåren skulle förbliva därstädes och inkasernerades i land i Karlstens fästning i enlighet med ett av de sakkunniga uppgjort förslag, vars genomförande beräknades betinga en engångskostnad av 230,000 kronor. De sakkunniga förutsatte härvid, att det borde ankomma på marinförvaltningen att, innan förslaget komme till utförande, med Marstrands stad träffa bindande uppgörelse rörande de förbindelser, staden vid kårens kvarblivande förklarar sig vilja ikläda sig — nämligen att dels genom ombyggnad utvidga och förbättra stadens gymnastiklokal, dels anlägga idrottsplats, dels ock anskaffa färskvatten till fästningen, för den händelse tillgången å sådant därstädes ej skulle vara tillräcklig — eller som i övrigt av marinförvaltningen prövades erforderliga och möjliga att uppnå.

I över betänkandet avgivet gemensamt utlåtande den 24 november 1927 förklarade sig marinförvaltningen och chefen för marinstaben anse, att en förläggning av skeppsgossekåren å västkusten kunde äga rum antingen i Marstrand eller till Nya Varvet under förutsättning, att vissa förläggningsanordningar m. m., som av myndigheterna angivits såsom erforderliga å respektive platser, komme till utförande. Engångskostnaderna för dessa anordningar i Marstrand beräknades av myndigheterna uppgå till 480,000 kronor eller 250,000 kronor utöver det av de sakkunniga för ändamålet beräknade beloppet. För Nya Varvet beräknades motsvarande kostnader till 126,000 kronor. Även i fråga om de årliga kostnaderna skulle en förläggning till sistnämnda plats enligt myndigheternas åsikt ställa sig gynnsammare än en förläggning till Marstrand. Då härtill komme, att en förläggning till Nya Varvet även med avseende å inkasernering och ur hygienisk synpunkt erbjöde åtskilliga fördelar i förhållande till Marstrandsförslaget, hade myndigheterna ansett sig böra förorda en förläggning till Nya Varvet.

1928 års
riksdag.

I den proposition angående skeppsgossekårens i Marstrand förläggning (nr 148), som avläts till 1928 års riksdag, framhöll föredragande departementschefen, att Nya Varvet enligt hans förmenande ur vissa av honom angivna synpunkter vore vida underlägset Marstrand i fråga om lämpligheten såsom förläggningsort för skeppsgossekåren. Den i ärendet förebragta utredningen hade ådagalagt, att en fullt nöjaktig förläggning för skeppsgossekåren kunde anordnas i Karlstens fästning. De av marinförvaltningen och chefen för marininstaben angivna engångskostnaderna, 480,000 kronor, för en dylik förläggnings ordnande syntes departementschefen kunna avsevärt nedbringas. Sålunda kunde en av myndigheterna upptagen utgiftspost å 86,000 kronor för uppförande av ett nytt exercis- och gymnastikhus helt bortfalla, då Marstrands stad erbjudit sig att låta verkställa en utvidgning av det redan befintliga, staden tillhöriga gymnastikhuset, vilket därefter torde bliva fullt tillfredsställande för kårens behov. Även åtskilliga andra av myndigheterna beräknade utgiftsposter syntes kunna uteslutas eller i varje fall icke oväsentligt minskas, varigenom engångskostnaderna borde kunna hållas inom en kostnadsram av 350,000 kronor.

Ehuru särskilt engångskostnaderna ställde sig ej oväsentligt dyrare vid en förläggning av skeppsgossekåren till Marstrand, talade dock enligt departementschefens mening så övervägande skäl för kårens definitiva förläggning till nämnda plats, att han funne sig böra förorda detta alternativ, dock under förutsättning, att staden vidhölle sina gjorda erbjudanden. Det borde ankomma på marinförvaltningen att härom träffa bindande avtal med stadsfullmäktige i Marstrand, vilket avtal borde föreligga, innan Kungl. Maj:t meddelade beslut i förläggningsfrågan.

Det syntes departementschefen nödvändigt, att vissa arbeten för kasernförläggnings ordnande i land påbörjades redan under budgetåret 1928/1929. För bestridande av kostnaderna härför borde i första hand anlitas det belopp av 77,000 kronor, som återstode av de utav 1925 års riksdag för omändring av f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg till förfogande ställda medel. För den skull borde riksdagens medgivande att för ifrågavarande ändamål disponera sagda belopp inhämtas. Framställning om ytterligare medelsanvisning för förläggnings ordnande kunde däremot anstå till nästföljande år.

I enlighet med vad departementschefen sålunda anfört, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att dels besluta, att den till Marstrand förlagda skeppsgossekåren skulle kvarbliva på sin nuvarande förläggningsort och, sedan erforderliga omändringsarbeten blivit verkställda, förläggas i land i Karlstens fästning, dels ock medgiva, att av de utav 1925 års riksdag för omändring av f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg till förfogande ställda medel finge tagas i anspråk ett belopp av 77,000 kronor för verkställande av vissa för skeppsgosseförläggnings i Karlstens fästning erforderliga tillbyggnads- och ändringsarbeten.

Detta förslag blev av riksdagen bifallet.

Genom brev den 14 juni 1928 anbefalldes Kungl. Maj:t marinförvaltningen och chefen för marinstaben att, med beaktande av vad föredragande departementschefen anförde i det vid förenämnda proposition angående skeppsgossekårens i Marstrand förläggning fogade utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag, jämte kostnadsberäkningar och av riksantikvariens granskade arbetsritningar, till skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning. Härjämte uppdrog Kungl. Maj:t genom samma brev åt marinförvaltningen att med stadsfullmäktige i Marstrand träffa för staden bindande avtal rörande de erbjudanden, som från stadens sida gjorts under förutsättning, att skeppsgossekåren komme att kvarbliva i Marstrand; och skulle detta avtal sedermera underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Kungl. Maj:ts
beslut den 14
juni 1928.

I anledning av nyssberörda uppdrag överlämnade marinförvaltningen och chefen för marinstaben med skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 juni 1929 kostnadsförslag och arbetsritningar för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning jämte avtal med Marstrands stad. I ärendet avlät Kungl. Maj:t proposition (nr 90) till 1930 års riksdag.

1930 års
riksdag.

Såsom inhämtas av den i nämnda proposition lämnade utredningen, inbegripet det av marinförvaltningen och chefen för marinstaben framlagda förslaget rörande skeppsgossekårens förläggning, att för ändamålet skulle å den s. k. Södra donjongen i Karlstens fästning uppföras en påbyggnad, i vilken avsåges att inrymmas erforderligt antal logement med tvätt- och putsrum för 150—170 skeppsgossar, läsrum samt kök och matsal. I nedre våningarna av donjongen skulle inrymmas övningsrum, logement för 30 man, hantverksrum samt dessutom en bostadslägenhet för kasernuppbördsmannen. Hela den blivande kasernbyggnaden skulle förses med värmeledning. Förläggningens behov av vatten beräknades i huvudsak kunna tillgodoses genom rörledningar från fästningens vallgrav och inom fästningsområdet befintliga brunnar. Marstrands stad hade åtagit sig att, därest vattentillgången inom fästningen ej skulle förslå, genom anläggande av vattenledning tillhandahålla den vattenmängd, som ytterligare erfordrades. För vattnets renande hade uppförandet av ett reningsverk ansetts behöfligt. Kostnaderna för ett av marinmyndigheterna uppgjort förslag till byggnads- och omändringsarbeten m. m. hade beräknats sålunda:

Påbyggnad över Södra donjongen	kronor 206,800:—
Omändringar i bottenvåningen och våningen i trappa upp	» 5,200:—
Sanitära inredningar för kasernen jämte vatten- och avloppsledningar, cistern m. m.	» 19,000:—
Värmeledning i hela kasernen med varmvattenberedare m. m.	» 38,000:—
Haltagningar och efterlagningar jämte ventilationsrör med ventiler	» 27,000:—
Uppflyttning av kanoner i den s. k. Fyrkanten	» 1,000:—

Vattenanläggning för kasernen utomhus	kronor	15,000:—
Förbättring av inredningar i kök och förråd	»	3,500:—
Oförutsedda utgifter, ritningar och kontroll.....	»	34,500:—
		<hr/>
	Summa kronor	350,000:—

Ifrågavarande förslag hade emellertid, i överensstämmelse med föreskriften i omförmälda brev den 14 juni 1928, underställts riksantikvarien för granskning. Förslaget hade därefter överarbetats. Det överarbetade förslaget, vilket granskats och i huvudsak godkänts av byggnadsstyrelsen och riksantikvarien, hade beräknats draga en kostnad av 366,000 kronor. Merkostnaden, 16,000 kronor, hänförde sig till utgifter, som uppstode till följd av de särskilda krav, som från riksantikvariens sida ur arkitektonisk synpunkt framställdes beträffande kasernbyggnaden. Utöver nyssnämnda kostnads-summa, 366,000 kronor, beräknades tillkomma de till 10,000 kronor uppskattade kostnaderna för anläggandet av ett vattenreningsverk ävensom ett belopp av 10,000 kronor, som avsetts för erforderlig nyanskaffning av lösa inventarier m. m.

Förslag till avtal (såsom bilaga fogat vid propositionen) mellan kronan och staden hade upprättats rörande de erbjudanden, som från stadens sida gjorts under förutsättning, att skeppsgossekåren komme att kvarbliva i Marstrand. Avtalsförslaget, som bland annat innefattade nyssberörda åtagande från stadens sida att tillhandahålla skeppsgossekåren vatten, hade godkänts av stadsfullmäktige.

Vid ärendets anmälan inför Kungl. Maj:t för propositionens avlåtande yttrade dåvarande chefen för försvarsdepartementet, att det av marinförvaltningen och chefen för marinstaben framlagda förslaget syntes innebära en godtagbar lösning av frågan om skeppsgossekårens förläggning i Karlstens fästning. Genom den föreslagna påbyggnaden å och omändringen av Södra donjongen samt genom anlåtande av vissa utrymmen i den s. k. inre kasernen i fästningen erhöles icke blott nöjaktiga logementsutrymmen m. m. för kårens skeppsgossar och till densamma förlagt manskap utan även övningsrum och hantverksrum m. m. i erforderlig omfattning. Den ömtåliga inramningen av påbyggnaden i det gamla fästningsbyggnadskomplexet syntes enligt förslaget komma att ske på ett ur arkitektonisk synpunkt tillfredsställande sätt. Emot de verkställda beräkningarna av kostnaderna för nybyggnads- och omändringsarbetena hade departementschefen icke något att erinra. Bortsett från den merkostnad av 16,000 kronor, som uppkom till följd av de särskilda arkitektoniska krav, vilka av riksantikvarien framställdes i fråga om påbyggnaden av Södra donjongen, hölle sig dessa kostnader inom den i propositionen nr 148/1928 angivna kostnadsramen av 350,000 kronor. Liksom myndigheterna ansåg även departementschefen det vara nödvändigt, att ett reningsverk anordnades för renande av det vatten, som tillfördes förläggningen, och hade han icke något att erinra mot de härför beräknade kostnaderna, 10,000 kronor. Departementschefen fann sig vidare böra förorda myndigheternas förslag om beräkning av ett belopp å 10,000 kronor för anskaffande av för förläggningen erforderliga lösa inventarier m. m. Enligt departe-

mentschefens mening borde därjämte till de av myndigheterna beräknade utgifterna läggas kostnaderna för de utredningsarbeten, som verkställets i samband med uppgörandet av det föreliggande förslaget och vilka uppginge till 3,736 kronor 32 öre.

Det av stadsfullmäktige i Marstrand godkända förslaget till avtal mellan kronan och staden ansåg departementschefen böra biträdas av kronan. Beslut om avtalsförslagets godkännande å kronans vägnar borde emellertid fattas först sedan riksdagen prövat frågan om sådana åtgärder för förläggningens ordnande, som avsåges att bekostas av statsverket.

Kostnaderna för skeppsgosseförläggningens ordnande, på sätt här föreslagits, skulle således uppgå till 389,736 kronor 32 öre eller i runt tal 390,000 kronor. Med utgångspunkt därifrån, att för ombyggnadsarbetenas utförande för budgetåret 1930/1931 skulle erfordras ett belopp av 190,000 kronor, och då, såsom förut nämnts, 1928 års riksdag medgivit, att för ändamålet finge användas ett belopp av 77,000 kronor av de utav 1925 års riksdag för omändring av f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg till förfogande ställda medel, utgjorde alltså behovet av medelsanvisning för ifrågavarande ändamål för innevarande budgetår (190,000 — 77,000 =) 113,000 kronor.

I enlighet med departementschefens i anslutning härtill gjorda hemställan föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för vissa tillbyggnads- och ändringsarbeten m. m. för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning för budgetåret 1930/1931 anvisa ett extra reservationsanslag av 113,000 kronor.

Riksdagen (skrivelse nr 170) fann kostnaderna för de av Kungl. Maj:t föreslagna tillbyggnads- och ändringsarbetena m. m. synnerligen höga och ansåg sig på grund härav böra undersöka, huruvida möjlighet förefunnnes att i någon mån nedbringa dessa kostnader. Då proportionen mellan antalet skeppsgossar vid kårerna i Karlskrona och i Marstrand, enligt vad riksdagen erfarit, under de senaste åren förskjutits på sådant sätt, att antalet skeppsgossar i Karlskrona minskats i högre grad än i Marstrand, borde enligt riksdagens mening de befintliga utrymmena vid skeppsgossekåren i Karlskrona kunna utnyttjas för förläggningens ändamål i större grad än nu vore fallet. Härigenom möjliggjordes en sänkning av det antal skeppsgossar, för vilka utrymme erfordrades i Marstrand, från av Kungl. Maj:t föreslagna cirka 150 skeppsgossar till 125, varvid samtidigt motsvarande ökning skedde vid den till Karlskrona förlagda kåren. Denna förändring syntes kunna föranleda en minskning av byggnadskostnaderna med 16,000 kronor. Beträffande anordnandet av ett reningsverk, för vilket ändamål beräknats 10,000 kronor, borde enligt riksdagens mening en sådan anläggning icke utföras på statens bekostnad, då det syntes ankomma på Marstrands stad att tillhandahålla erforderligt till dricksvatten användbart färskvatten för skeppsgossekåren. Sådan skyldighet borde stadgas i det avtal, som komme att upprättas med staden. Vidkommande det för inköp av inventarier upptagna beloppet av 10,000 kronor framhöll riksdagen, att erforderliga inventarier, i den mån de icke kunde tillhandahållas genom flottans försorg, borde kunna erhållas från armén, vadän

några medel för ändamålet icke syntes behöva beräknas. Kostnaderna för förläggningens ordnande syntes riksdagen, med iakttagande av de angivna förändringarna, icke behöva beräknas till högre belopp än 350,000 kronor, varav 100,000 kronor syntes böra ställas till förfogande för budgetåret 1930/1931. Riksdagen anvisade alltså för ändamålet för innevarande budgetår ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Kungl. Maj:ts
beslut den 9
maj 1930.

Genom beslut den 9 maj 1930 uppdrog härefter Kungl. Maj:t åt marinförvaltningen att, med iakttagande av vad riksdagen anfört beträffande tillhandahållandet av dricksvatten för skeppsgossekåren, å kronans vägnar, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, med stadsfullmäktige i Marstrand träffa avtal, innefattande stadens åtaganden i samband med ordnandet av skeppsgosseförläggningen i Marstrand. I samband härmed anbefalldes vidare Kungl. Maj:t marinförvaltningen och chefen för marinstaben att till Kungl. Maj:t inkomma med av kostnadsberäkningar åtföljt förslag till sådana ändringar i planen för förläggningens ordnande, som avsåges i riksdagens skrivelse i ärendet.

Marinförvaltningens och chefens för marinstaben skrivelse den 10 februari 1931.

Uti gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 februari 1931 hava *marinförvaltningen* och *chefen för marinstaben* framlagt resultatet av det myndigheterna genom Kungl. Maj:ts nyssberörda beslut den 9 maj 1930 lämnade utredningsuppdraget. Med skrivelsen har överlämnats en av stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm verkställd utredning i ärendet jämte tillhörande ritningar. Dessa ritningar hava, enligt vad myndigheterna anmäla, underställts byggnadsstyrelsen, som, efter att i ärendet hava samrått med riksantikvarien, i skrivelse till marinförvaltningen den 28 augusti 1930 förklarat sig icke hava något att erinra emot desamma.

Marinförvaltningen och chefen för marinstaben anföra härefter följande:

Beträffande det föreliggande förslaget hade stationsbefälhavaren i Stockholm efter chefens för skeppsgossekåren i Marstrand hörande uttalat vissa önskemål. Myndigheterna ansåge flera av de angivna synpunkterna värda beaktande, och avsåge marinförvaltningen att, i den mån så läte sig göra utan att de beräknade kostnaderna överskredes, under arbetets gång vidtaga erforderliga smärre förbättringar i planen.

Kostnaderna för anläggningarna belöpte sig enligt förslaget till 350,000 kronor.

I nämnda summa vore icke inräknade kostnaderna för utredningsarbetet för byggnadsförslaget. Myndigheterna ville erinra därom, att marinförvaltningen tidigare föreslagit, att utgifterna för uppgörande av kostnadsförslag och arbetsritningar för skeppsgossekårens förläggning, vilka då utgjort 3,736 kronor 32 öre, måtte få gäldas av anslaget till extra utgifter. Så hade likväl icke blivit förhållandet, utan hade Kungl. Maj:t upptagit ifrågavarande belopp i propositionen nr 90/1930 bland kostnaderna för kasernbyggnaden i Marstrand, vilka kostnader på grund härav ökades med motsvarande summa. Emellertid syntes riksdagen icke hava medtagit nämnda kostnader i beräkningarna för anslaget. Utredningskostnaderna hade därefter ytterligare ökat och uppginge till sammanlagt 4,625 kronor 32 öre.

Myndigheterna hade undersökt möjligheten att inrymma denna summa i de ovannämnda byggnadskostnaderna, 350,000 kronor. I desamma vore för oförutsedda utgifter beräknat ett belopp av 34,700 kronor eller cirka 11 % av de beräknade kostnaderna. Med hänsyn till svårigheterna att på förhand noggrant beräkna kostnaderna för så jämförelsevis komplicerade ändrings- och tillbyggnadsarbeten som de, varom här vore fråga, vore emellertid detta belopp så knappt, att det icke ansåges kunna täcka nämnda utredningskostnader. För så vitt dessa icke avsåges att gäldas av andra anslag, borde därför byggnadskostnaderna ökas med motsvarande belopp och borde i så fall beräknas till 354,625 kronor 32 öre.

1928 års riksdag hade medgivit, att av de av 1925 års riksdag för omändring av f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg till förfogande ställda medel finge tagas i anspråk ett belopp av 77,000 kronor för verkställande av vissa för skeppsgosseförläggningen i Karlstens fästning erforderliga tillbyggnads- och ändringsarbeten. För samma ändamål hade 1930 års riksdag anvisat 100,000 kronor. Utöver sålunda disponibla medel erfordrades följaktligen, under förutsättning att kostnaderna för utredningsarbetet häri skulle ingå, (350,000 + 4,625:32 — 77,000 — 100,000 =) 177,625 kronor 32 öre eller avrundat 177,600 kronor.

Såsom marinförvaltningen i sin skrivelse den 30 augusti 1930 angående reglering av utgifterna under fjärde huvudtiteln för budgetåret 1931/1932 anmält, inginge på grund av riksdagens uttalande i ovannämnda skrivelse nr 170 kostnader för anskaffning av inventarier icke i förut angivna summor. Denna fråga vore under utredning inom ämbetsverket. Myndigheterna förutsatte, att de kostnader, som kunde bliva erforderliga för anskaffande av inventarier för skeppsgossekåren i dess nya förläggning, kunde bestridas av ordinarie anslaget till kasern- och förplägnadsutredning m. m. eller av andra till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel.

Genom ovannämnda beslut den 9 maj 1930 hade Kungl. Maj:t uppdragit åt marinförvaltningen att, med iakttagande av vad riksdagen anfört beträffande tillhandahållandet av dricksvatten för skeppsgossekåren, med stadsfullmäktige i Marstrand träffa avtal, innefattande stadens åtagande i samband med ordnandet av skeppsgosseförläggningen i Marstrand. Till åtlydnad härav hade marinförvaltningen inlett underhandlingar med stadsfullmäktige i Marstrand för överenskommelse rörande stadens åtagande i fråga om leverans av vatten, varom bestämmelser varit intagna i § 6 i det förslag till avtal mellan kronan och Marstrands stad, vilket bifogats Kungl. Maj:ts proposition nr 90 till 1930 års riksdag. Efter dessa underhandlingar hade Marstrands stad godkänt av marinförvaltningen uppgjord ny formulering av nämnda § 6. Beträffande denna fråga ville marinförvaltningen, som vid ärendets behandling såsom expert anlitat förste ingenjören vid Stockholms vattenledningsverk J. Bergström, framhålla följande.

I Marstrands stad finnes för närvarande icke vattenledning, och slutlig utredning vore ännu icke verkställd rörande det sätt, på vilket staden skulle tillhandahålla vatten för skeppsgossekåren. Bestämmelserna hade därför måst avfattas så, att de bleve giltiga för olika, tänkbara fall.

Hittills föreliggande förslag rörande vattenledning för kasernbyggnaden hade grundats därpå, att såsom vattentäkt skulle användas dels norra vallgraven i fästningen, den s. k. Kungsdammen, och dels några brunnar i celler i fästningen. Från dessa vattentäkter skulle vattnet medelst tvenne pumpar tryckas upp till två cisterner å sjätte botten i fästningstornet, omkring 40 meter över Kungsdammens yta, varigenom tillräckligt tryck för distributionen i kasernen skulle erhållas. Det nu föreliggande förslaget till överenskommelse med Marstrands stad utginge från att kronan anlade ett

liknande ledningssystem, dock med endast en pump och en cistern. Staden skulle sålunda leverera vattnet vid pumpen, medan frågan varifrån vattnet toges vore lämnad öppen; förslag förelåge nämligen, att staden skulle taga vatten från avlägsnare, större vattentäkter än de nämnda, varigenom möjlighet skulle erhållas att samtidigt till någon del förse även staden med vatten.

Därest Marstrands stad med utnyttjande av vattentäkt utom fästningen anlade vattenledning, som jämväl avsåge att tillgodose stadens behov, vore det tänkbart, att vattenledningen ordnades med ett tryck, tillräckligt för leverans direkt till skeppsgossekasernen, vilken komme att ligga högre än husen i staden. Därigenom skulle pumpen samt cisternen i tornet jämte tillhörande ledningar bliva obehöfliga och kostnaderna för kasernanläggningen minskas. Emellertid skulle ett sådant system medföra ökade kostnader för Marstrands stad, vilket torde hava till följd nödvändigheten av, att flottan finge vidkännas ett högre leveranspris för vattnet. Vidare skulle det med avseende å eldsläckning bliva sämre än ett system med cistern i tornet. Med hänsyn till det ovan sagda hade marinförvaltningen icke ansett, att detta alternativ för vattenledningens anordnande borde tagas i beräkning. Det syntes böra framhållas, att det nu föreslagna systemet med hänsyn till de här föreliggande tryckhöjderna i och för sig icke vore onormalt; dylik anordning med dubbel uppfordring av vatten förekomme bland annat i Stockholm på ett flertal högt belägna punkter.

På grund härav hemställde marinförvaltningen, att i nämnda avtal mellan kronan och Marstrands stad måtte för kronans del godkännas den nu föreslagna lydelsen av § 6. Stadsfullmäktige hade såsom en förutsättning för stadens godkännande angivit, att staden tillförsäkrades behöfligt utrymme för reningsverk i lokalerna invid Kungsdammen och medgäves rättighet att framdraga ledningar i befintliga rörgravar och i övrigt där så erfordrades, i enlighet med överenskommelse, som kunde träffas med representanter för kronan. För ett reningsverk erforderligt utrymme finnes i befintliga celler i närheten av Kungsporten, vilka utan att ingå i de byggnader, som överförts till sjöförsvaret, för närvarande disponerades för diverse behov för skeppsgossekåren. Marinförvaltningen förutsatte, att erforderligt utrymme här, såväl som för anläggande av vattenledning för etablissemanget i övrigt samt för rörläggning i enlighet med stadsfullmäktiges skrivelse, skulle ställas till förfogande för kasernbyggnadens utförande enligt föreliggande förslag.

På grund av det anförda hemställde myndigheterna, att Kungl. Maj:t måtte *dels* uppdraga åt marinförvaltningen att i huvudsaklig överensstämmelse med bifogad förslag föranstalta om utförande av erforderliga tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning samt att för ändamålet ställa av riksdagen hittills anvisade medel, 177,000 kronor, till ämbetsverkets förfogande, *dels* föreslå riksdagen att för vissa tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossekårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 177,600 kronor.

För så vitt ovannämnda kostnader för utredningen avsåges att bestridas av annat anslag, minskades denna summa till 173,000 kronor.

Marinförvaltningens förslag till ny lydelse av § 6 i avtalsförslaget har ej biträts av *marinöverläkaren*, som i detta stycke anför:

»Vad särskilt angår § 6 i förslaget till avtal med Marstrands stad angående vattenledning för skeppsgossekåren biträder jag icke marinförvaltningens beslut, enär ämbetsverkets förslag icke synes mig hava tillvaratagit de hygieniska och praktiska synpunkter, som varit möjliga, och den utredning, varpå ämbetsverket stöder detta beslut, icke synes mig övertygande.

Det har nämligen kommit till marinförvaltningens kännedom, att staden Marstrands vattenfråga på en senare tidpunkt — efter senaste riksdagsbeslutet — inträtt i ett nytt läge, i det vederbörande lära utreda anläggning av ett mera omfattande vattenverk, tillräckligt för att förse även staden i övrigt helt eller delvis med vatten, som motsvarar övliga fordringar på gott hushållsvatten i ett samhälle. Vid sådant förhållande hade marinförvaltningen bort anpassa sitt förslag efter dessa förbättrade möjligheter för skeppsgossekårens vattenförsörjning med endast ett slags vatten av god beskaffenhet och lämna uttryck därför i förslaget till ifrågakvarande § 6 genom föreskrift, att trycket i den av staden anordnade vattenledningen skall vara tillräckligt för utminuterung å förbrukningsställena inom kasernen. På så sätt skulle även olägenheterna i hygieniskt avseende av särskild tryckcistern i fästningstornet jämte till- och avloppsledningar med de risker detta innebär samt i tekniskt och ekonomiskt avseende av ett dagligen gående extra pumpverk helt och hållet undgå. I övrigt bortfölla härmed för tryckcisternen jämte tillhörande ledningar erforderliga kostnader. Den i det av marinförvaltningen godtagna systemet ingående motorpumpen kunde i stället användas — för eldsläcknings- och eventuellt andra behov — till uppförande av vatten ur Kungsdammen.

Enligt marinförvaltningens nu föreliggande förslag lämnas fortfarande öppet för Marstrands stad att tillhandahålla skeppsgossekåren med vatten av olika ursprung och av olika god kvalitet, något som från hygienisk synpunkt är förkastligt och därför bör undvikas. Först om Marstrands stad hade förklarat sig icke ämna anlägga eget vattenverk av ovan berört slag, anser jag, att marinförvaltningen bort taga i övertvägande lösningen av skeppsgossekårens vattenförsörjning på annat sätt.»

Såsom redan nämnts, har 1928 års riksdag beslutat, att den till Marstrand förlagda skeppsgossekåren skall kvarbliva på sin nuvarande förläggningsort och, sedan erforderliga omändringsarbeten blivit verkställda, förläggas i land i Karlstens fästning. För bestridande av kostnaderna för utförande av erforderliga tillbyggnads- och ändringsarbeten i och för ordnandet av förläggningen å fästningen har, på sätt framgår av den lämnade redogörelsen, enligt beslut av 1928 och 1930 års riksdagar sammanlagt (77,000 + 100,000 =) 177,000 kronor ställts till förfogande. Med igångsättande av de planerade arbetena för ordnandet av förläggningen har, i avvaktan på träffandet av slutgiltigt avtal med Marstrands stad, hittills anstått.

Sammanlagda kostnaderna för erforderliga tillbyggnads- och ändringsarbeten m. m. inom fästningen — utgifterna för dittills företagna utredningsarbeten inbegripna — beräknades i förenämnda proposition nr 90/1930 till i runt tal 390,000 kronor. Den utredning rörande kostnadsfrågan, som, i anledning av 1930 års riksdags erinringar mot de i nämnda proposition beräknade statsutgifterna för förläggningens ordnande, numera blivit av myndigheterna verkställd, har givit vid handen, att kostnaderna i vad avser de egentliga byggnadsarbetena kunna hållas inom den av nämnda års riksdag angivna kostnadsramen av 350,000 kronor. Vid utredningen har man utgått ifrån, att till fästningen skulle komma att förläggas ett antal av 125 skeppsgossar. Däremot inneslutas i nyssnämnda summa icke några medel för bestridande av kostnader avseende förläggningens utrustande med lösa inventarier, ej heller erforderliga medel till gäldande av kostnaderna för de ut-

Departements-
chefen.

redningsarbeten, som verkstälts i samband med uppgörandet av de olika förslagen i förläggningsfrågan.

I den mån skiljaktigheter förefinnas mellan, å ena sidan, det nu av myndigheterna utarbetade byggnadsförslaget, och, å andra sidan, det motsvarande förslaget i propositionen nr 90/1930, äro dessa att hänföra till sådana detaljer, varpå jag ej finner anledning att särskilt ingå. Jag har för egen del icke funnit skäl till någon anmärkning mot den omarbetade byggnadsplanen, men jag förutsätter, i likhet med marinförvaltningen, att önskvärda förbättringar i planen må, där så låter sig göra utan att de beräknade kostnaderna överskridas, få komma till utförande under arbetets fortgång. Kostnaderna för nödvändig nyanskaffning av lös inventarieutrustning böra, såsom marinförvaltningen antytt, bestridas av vederbörliga ordinarie anslagsmedel eller på annat sätt, som Kungl. Maj:t kan finna lämpligt bestämma. Vidkommande utgifterna för verkställda utredningsarbeten, numera uppgående till 4,625 kronor 32 öre, är jag av den mening, att dessa, i enlighet med vad i propositionen nr 90/1930 även förutsattes, böra gäldas av anslagsmedlen för förlägningens ordnande.

I överensstämmelse härmed och då, såsom ovan angivits, för utförande av avsedda byggnads- m. fl. arbeten å fästningen hittills 177,000 kronor anvisats av riksdagen, skulle sålunda ytterligare ett belopp av (350,000 — 177,000 + 4,625: 32 =) i avjämnat tal 177,600 kronor böra ställas till förfogande.

I det föregående har omförmäls, att förslag till avtal mellan kronan och Marstrands stad blivit upprättat rörande de erbjudanden, som från stadens sida gjorts under förutsättning, att skeppsgossekasern komme att kvarbliva i Marstrand. Mot avtalsförslaget framställde 1930 års riksdag anmärkning, i vad avser stadens åtagande i fråga om tillhandahållandet av vatten för den blivande skeppsgossekasernen (§ 6). I anledning härav har ett nytt förslag till avtal på denna punkt framlagts, vilket från stadsfullmäktiges sida godkänts.

Avtalet med staden, sådant detsamma ursprungligen avfattats samt med förslagen ny lydelse av § 6, torde få fogas såsom bilaga (Bil. A) vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende.

Vid bedömning av frågan om ett avtalsmässigt reglerande av stadens åtaganden beträffande skeppsgossekasernens vattenförsörjning har jag, med hänsyn bland annat till de utav marinöverläkaren reservationsvis framförda synpunkterna, ansett mig icke böra till godkännande förorda det framlagda förslaget till ändrad lydelse av § 6 i det preliminära avtalet mellan kronan och staden. Frågan om sättet för ordnandet av vattenleveransen till kasernbyggnaden torde, i avvaktan på resultatet av stadens dispositioner för dess egen vattenförsörjning, tillsvidare böra hållas öppen. Det torde kunna förväntas, att en tillfredsställande lösning i detta hänseende inom den närmaste tiden står att vinna. Så snart slutlig överenskommelse på denna punkt kunnat träffas — varvid den utav riksdagen tillkännagivna uppfattningen rörande förlägningens förseende med vatten sjölvfallet bör beaktas —

torde beslut böra fattas om igångsättande av i byggnadsplanen ingående tillbyggnads- och ändringsarbeten. I samband med avtalets godkännande torde viss jämkning böra vidtagas beträffande stadgandet i § 8 i avtalet angående de tidpunkter, vid vilka vissa arbeten, som staden åtagit sig att utföra, senast skola vara verkställda.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för vissa tillbyggnads- och ändringsarbeten m. m. för skeppsgosse-kårens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning för budgetåret 1931/1932 under fjärde huvudtiteln anvisa ett extra reservationsanslag av 177,600 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

A. Broberg.

A v t a l.

Sedan Kungl. Maj:t och riksdagen beslutat, att den till Marstrand förlagda skeppsgossekåren skall kvarbliva på sin nuvarande förläggningssort och, sedan erforderliga omändringsarbeten blivit verkställda, förläggas i land i Karlstens fästning, är mellan Kungl. Maj:t och kronan, här nedan kallad kronan, å ena samt Marstrands stad, här nedan kallad staden, å andra sidan följande avtal träffat.

§ 1.

Staden verkställer om- och tillbyggnad samt reparationer av stadens gymnastiklokal i enlighet med bifogade ritningar (bil. 1 och 2), därvid tillika skola utföras de förändringar, som angivas i bilagda avskrift av en av gymnastikofficeren vid skeppsgossekåren i Marstrand upprättad handling (bil. 3). Staden förser lokalerna med centraluppvärmning och anordnar ventilation genom uppsättande av elektriska fläktar och friskluftventiler på lämpliga platser.

Kronan äger att så länge någon del av skeppsgossekåren är förlagd till staden hyresfritt begagna gymnastiklokalerna under minst fyra timmar dagligen efter chefens för skeppsgossekåren i Marstrand närmare bestämmande.

§ 2.

Staden garanterar anläggandet av en idrottsplats å plats, som angives i bil. 4, och i enlighet med bifogade ritning (bil. 5) samt med iakttagande av de villkor, som angivas i bilagda transumt av en av chefen för skeppsgossekåren i Marstrand upprättad handling (bil. 6).

Kronan äger att så länge någon del av skeppsgossekåren är förlagd till staden använda idrottsplatsen för kåren eller för annan avdelning av flottan, som kan vara tillfälligt förlagd till staden, under minst tjugofyra timmar i veckan efter chefens för skeppsgossekåren i Marstrand närmare bestämmande. Därjämte äga personer tillhörande flottan jämväl å andra tider begagna idrottsplatsen för enskild träning, därest hinder därför ej möter, på grund av att idrottsplatsen är upptagen för annat ändamål.

§ 3.

Staden anordnar nio stycken nya ljuspunkter inom fästningen för yttre belysning av liknande utseende och beskaffenhet som därstädes nu befintliga och i enlighet med bifogade skiss (bil. 7) och skall låta förbättra belysningen vid infartsvägarna till fästningen.

Staden åtager sig att till kasernetablissemnetet framdraga elektriska ledningar av erforderlig beskaffenhet och genom dessa leverera ström av lämplig spänning för såväl belysning som kraft. För levererad trefasenergi om 25 perioder per sek. debiteras ett pris av högst fyra öre per kwh, mätt vid stadens elektricitetsverk å högspänningssidan. För levererad likströmsenergi debiteras ett pris av högst femtio öre per kwh, mätt å hos förbrukaren uppsatt mätare, och skall priset per kwh vara minst 10 öre lägre än det för belysningsabonnenter i staden allmänt gällande.

§ 4.

Staden medgiver, att avloppsledningen från kasernetablissemnetet får utan kostnad för kronan anknytas till stadens avloppsledning (se bil. 4), vilken

ledning för den skull skall, därest så befinnes behöfligt, förändras till sådana dimensioner, att hinder ej möter för avlopp jämväl från kasernetablissemmentet.

§ 5.

Staden garanterar, att all tvätt för den till staden förlagda skeppsgossekåren jämte därtill hörande personal skall kunna utföras till skäliga priser, som inklusive eventuella transportkostnader under inga förhållanden få överstiga motsvarande priser för tvätt i Göteborg.

§ 6.

Tidigare förslag till lydelse:

Staden förbinder sig att, därest tillgången av vatten inom fästningen skulle visa sig vara otillräcklig, förse kasernetablissemmentet med färskvatten i erforderlig mängd genom av staden anordnad vattenledning samt att omedelbart påbörja arbetena härför, så snart vattenståndet i Kungsdammen vid förbrukning för avsedda ändamål sjunkit till hälften av dess vanliga nivå, och därefter skyndsamt fullfölja nämnda arbeten, så att fara för vattenbrist ej uppkommer. Skulle en sådan anordning visa sig nödvändig, äger staden rätt att, sedan vattenledningen färdigställt, under den tid, då skeppsgossarna tjänstgöra ombord, få använda vattnet i fästningen för stadens behov, i den mån det ej behövs för kasernetablissemmentet. Därest kronan anordnar reningsverk och färskvatten därifrån tillhandahålles staden på dess begäran, förbinder sig staden att härför erlagga ersättning efter samma taxa, enligt vilken avgift utgår för vatten från Stockholms stads vattenledningsverk, såvida ej båda parter enas om annan debiteringsgrund.

Förslag till ny lydelse:

Staden förbinder sig att leverera för skeppsgossekårens behov i Karlstens fästning erforderligt vatten.

Vattnet skall till alla delar motsvara fordringarna på ett gott hushållsvatten i ett samhälle, även lämpligt till dryck och sålunda vara ur hygienisk synpunkt och i övrigt fullt tillfredsställande. Kommer vattentäkten att utgöras av ytvatten, skall det renas på ett betryggande sätt. Detsamma gäller i fråga om grundvatten, om sådant skulle komma till användning och rening befinnas erforderlig. Staden garanterar, att vattentillgången är tillräcklig för en förbrukning av i medeltal omkring 30 och maximalt 45 km. per dygn, varvid förbrukningen till huvudsaklig del beräknas äga rum under 10 timmar. Tillrinningen skall ordnas för minst 3 sek. liter.

Vattnet skall genom tillräckligt stor rörledning levereras i markens nivå å den s. k. yttre borggården i Karlstens fästning, varifrån det genom av kronan för kasernbyggnaderna avsedd vattenledning uppfordras till förbrukningsplatserna.

Staden äger rätt att, om så erfordras, som vattentäkt för stadens räkning utnyttja vattnet i Kungsdammen, då detta vatten ej erfordras för skeppsgossekåren. Vattenståndet i nämnda damm får dock icke nedgå under hälften av normalt vattenstånd.

Staden tillförsäkras en vattenavgift, motsvarande skälig ränta och amortering för vad den visar sig hava utgivit för den enligt detta avtal erforderliga anläggningen, i vad den avser

tillgodoseende av kasernens behov av vatten, ävensom för vattenanläggningens skötsel och underhåll i vad den avser nämnda behov, dock att vattenavgiften icke må överstiga 15 öre för kbm. Därest överenskommelse icke kan träffas angående vattenavgiften, hänskjutes frågan härom till avgörande enligt lagen om skiljemän.

§ 7.

Staden garanterar, att, så länge någon del av skeppsgossekåren är förlagd till staden, minst fyra lämpliga lägenheter om 2—5 rum och kök finnas att hyra i staden för kårens räkning till priser, som ej överstiga normalhyror i staden.

§ 8.

För de förpliktelser staden genom detta avtal åtagit sig och för de rättigheter staden tillförsäkrat kronan skall staden icke uppbära någon ersättning. Avtalet är bindande för staden, sedan det antagits av stadsfullmäktige genom beslut som vunnit laga kraft samt vederbörligen undertecknats för stadens räkning.

De i § 1 omförmälda arbeten skola vara för besiktning av ombud för kronan färdigställda senast till den 1 september 1930 samt övriga arbeten senast till den 1 september 1931.

§ 9.

Tvister, som kunna härleda av detta avtal, skola avgöras av skiljemän enligt lag.

Marstrand den

Å stadsfullmäktiges vägnar:

N. VON ZWEIGBERGK

BERTIL EGNELL

J. W. OLSSON